

Journal of Political Administrative and Local Studies

Owner of the Journal / İmtiyaz Sahibi
Aziz TUNCER

Editors / Editör
Prof. Selim COŞKUN
Dr. Abdulkadir AKSOY

Editorial Board / Yayın Kurulu
Prof. Aziz TUNCER
Prof. Bayram Ali SONER
Prof. Musa EKEN
Assoc. Prof. Hatice Deniz GENÇ
Assoc. Prof. İskender GÜMÜŞ
Assoc. Prof. Tamás SZIGETVÁRI
Dr. Małgorzata MADEJ
Dr. Onur TÜRKÖLMEZ

Referees of this Issue / Sayı Hakemleri
(İsimler alfabetik sırayla / Names in alphabetical order)
Prof. Dr. Muhsin HALİS
Prof. Dr. Zeynel Abidin KILINÇ
Doç. Dr. Mert ÖZGÜNER
Dr. Mehmet Talha PAŞAOĞLU

ISSN : 2636-803X
Volume / Cilt : 6
Issue / Sayı : 2
Year / Yıl : Oct 2023

Journal of Political Administrative and
Local Studies (JPAL) is indexed by:

Journal of Political Administrative and
Local Studies (JPAL) Dergisi'nin tarandığı
indeksler:

-
- ASOS Indeks <https://asosindex.com.tr/index.jsp?modul=journal-page&journal-id=1286>
 - ISI (International Scientific Indexing) <https://isindexing.com/isi/journaldetails.php?id=13213>
 - Research Bib Academic Resource Index <http://journalseeker.researchbib.com/view/issn/2636-7823>
 - I2OR <http://www.i2or.com/8.html> (No:6392)
 - DRJI <http://olddrji.lbp.world/JournalProfile.aspx?jid=2636-7823>
 - ESJI <http://esjindex.org/search.php?id=issn&ids=2636-803X&S1=submit>
 - SIS (Scientific Indexing Services) <https://www.sindexs.org/JournalList.aspx?ID=6870>
 - CiteFactor <https://www.citefactor.org/journal/index/25428>

CONTENTS / İÇİNDEKİLER

Araştırma Makaleleri

- 61** AVRUPA'DA SAĞ POPÜLİZM: HOLLANDA'DA ÖZGÜRLÜK PARTİSİ
ÖRNEĞİ
*RIGHT POPULISM IN EUROPE: THE CASE OF PARTY FOR FREEDOM IN
NETHERLANDS*
Deniz YAĞIZ, Candaş CAN
- 75** CLUSTERING OF HOUSEHOLDS BASED ON THEIR USE OF INFORMATION
TECHNOLOGIES: A REVIEW OF TURKIYE
*BİLGİ TEKNOLOJİLERİNİ KULLANIMLARINA GÖRE HANEHALKLARININ
KÜMELENMESİ: TÜRKİYE ÜZERİNE BİR İNCELEME*
Ömer Faruk RENÇBER, Eda ZORKİRİŞÇİ, Mehmet AYTEKİN

AVRUPA'DA SAĞ POPÜLİZM: HOLLANDA'DA ÖZGÜRLÜK PARTİSİ ÖRNEĞİ¹

Araştırma Makalesi

Deniz YAĞIZ²

Candaş CAN³

Özet

Popülizm, dünyanın birçok ülkesinde ideolojik açıdan birbirinden tamamen farklı özelliklere sahip siyasi aktörleri tarif etmek amacıyla kullanılsa da müphem ve muğlak bir kavram olarak değerlendirilir. Popülist hareketler, 1990'lı yıllardan itibaren Avrupa'yı etkisi altına almıştır ve Avrupa'daki sağ ve sol popülist partiler günümüzde önemli oy oranlarına ulaşmaktadırlar. Avrupa'da sağ popülist partiler; genel olarak yabancı düşmanlığı, ırkçılık, elit karşıtlığı ve diğer dinlere karşı tahammülsüzlük özellikleriyle etiketlenir. Günümüzde sağ popülist siyasetin en önemli örneklerinden birini Hollanda'da faaliyet gösteren Özgürlük Partisi (PVV) oluşturur. 2006'da kurulan ve Genel Başkanı Geert Wilders haricinde üyesi bulunmayan bu parti, diğer popülist partilerden farklı olarak, Yahudi karşıtlığı yapmamakta ve hatta İsrail Devleti ve Yahudi lobileri tarafından desteklenmektedir. PVV'nin göçmen karşıtlığı hususunda ayrımcı davrandığı görülür ki bu parti kendisini bilhassa İslam karşıtlığı üzerinde konumlandırır. Bu çalışmada öncelikle popülizm ve sağ popülizm kavramları sorgulanmakta ve devamında Hollanda'da popülizmin tarihsel bir değerlendirilmesi yapılarak PVV'nin belirgin özellikleri ve Genel Başkan Wilders'ın siyasi söylemlerinin analiz edilmesi amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Popülizm, Sağ Popülizm, Hollanda, Özgürlük Partisi, Geert Wilders

¹ Bu çalışma hâlihazırda Dr. Öğr. Üyesi Candaş Can'ın danışmanlığında yürütülen "Avrupa'da Sağ Popülizm: Hollanda Özgürlük Partisi Örneği" adlı tez çalışmasından türetilmiştir.

² Sinop Üniversitesi Lisanüstü Eğitim Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi ABD, Yüksek Lisans Öğrencisi, 1denizyagiz@gmail.com ORCID: [0000-0002-3600-5992]

³ Dr. Öğr. Üyesi, Sinop Üniversitesi, Boyabat İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, ccan@sinop.edu.tr ORCID: [0000-0001-6391-3067]

Makale Gönderim Tarihi: 28 Ağustos 2023

Makale Kabul Tarihi: 11 Ekim 2023

RIGHT POPULISM IN EUROPE: THE CASE OF PARTY FOR FREEDOM IN NETHERLANDS

Research Article

Deniz YAĞIZ

Candaş CAN

Abstract

Although populism is used in many countries of the world to describe political actors with completely different ideological characteristics, it is considered an ambiguous and ambiguous concept. Populist movements have influenced Europe since the 1990s, and right and left populist parties in Europe are now reaching significant vote rates. Right-wing populist parties in Europe; It is generally labeled with xenophobia, racism, anti-elitism, and intolerance towards other religions. Today, one of the most important examples of right-wing populist politics is the Freedom Party (PVV) operating in the Netherlands. This party, which was founded in 2006 and has no members other than its Chairman Geert Wilders, unlike other populist parties, does not engage in anti-Semitism and is even supported by the State of Israel and Jewish lobbies. It is seen that PVV is discriminatory in terms of anti-immigrant sentiment, and this party positions itself especially on anti-Islamism. In this study, the concepts of populism and right-wing populism are first questioned and then a historical evaluation of populism in the Netherlands is made, aiming to analyze the distinctive features of the PVV and the political discourses of Chairman Wilders.

Keywords: Populism, Right Populism, Netherlands, Party for Freedom, Geert Wilders

GİRİŞ

Modern ve post-modern dünyada popülizm, siyasi analiz ve tartışmalarda sıkça başvurulan bir kavram olmuştur. Öyle ki 1950'lerin siyasi atmosferini "popülizm patlaması" (Judis, 2016) olarak niteleyen, içinde bulunduğumuz çağın "popülizm çağı" (Krastev, 2007) olduğunu veya dünyadaki yaygın siyasi paradigmayı "popülizm hayaleti" (Lonescu ve Gellner, 1969) olarak betimleyen siyasi analiz ve yorumlar yapıldığı görülür. Dünyanın çeşitli coğrafyalarında ideolojik olarak farklılıklar barındıran birçok siyasi hareket popülist olarak nitelendirilir. Popülizmin bu farklı nitelikteki hareketler için kullanılması, kavramın ne anlama geldiğine yönelik bir kriz yaratmakta ve kavramı muğlaklaştırmaktadır.

Dünyada ilgili örneklerine bakıldığında popülizmin sağ ve sol yorumları olduğu görülmektedir. Bu çalışma sadece sağ popülizm incelemesiyle sınırlı tutulmuştur. Bu nedenle kısaca sol popülizmin nasıl kavrandığından bahsedilmesinin yeterli olacağı düşünülmektedir. Sol popülist hareketler; Kuzey Amerika, Latin Amerika ve Avrupa örneklerinde işçiler veya köylülere yönelik politikalarıyla tanınmaktadırlar. Sol sıfatından da anlaşılacağı üzere sol popülizmin halk tasavvuru genellikle iktisadi bir perspektife dayanır. Nitekim sol popülist hareketlerin nazarında halk, iktisadi yapının çarpıklığı nedeniyle, mazlum ve ezilen bir kitle olarak değerlendirilir (March, 2007: 68).

Sağ popülizmin genel niteliklerinin ise yabancı düşmanlığı, ırkçılık, euroseptizm, diğer dinlere karşı tahammülsüzlük olduğu ifade edilmektedir. Bu siyaset Avrupa'da 1990'lı yılların ortasında etki alanı bulmuş ve popülist partiler aracılığıyla başarı sağlamıştır. (Karataş, 2019: 28) Özellikle Soğuk Savaş'ın resmî olarak sona ermesiyle, sağ popülist partiler göçmen, elit ve de zaman zaman Avrupa Birliği (AB) karşıtı söylemleriyle yerleşik siyasi figürler haline gelmişlerdir. Bu çerçevede Hollanda'da Özgürlük Partisi (PVV), Avrupa'nın benzer söylem ve politikalara sahip olan sağ popülist partileri arasında dikkat çekmektedir. Partinin Genel Başkanı olan Geert Wilders, ayrıca partinin tek üyesi konumundadır. Anti-semitist özelliklere sahip olan sağ popülist partilerin istisnası olarak görülen PVV'nin, ilgili literatürde İsrail Devleti ve Yahudi lobisi tarafından desteklendiği belirtilmektedir (Karataş, 2019: 29). Ayrıca göçmen karşıtlığı konusunda seçici olan PVV, diğer bazı dinlere karşı müsamaha göstermesine rağmen, neredeyse sadece İslamiyet'e karşı sert söylemlerde bulunmaktadır (Abka, 20219: 306-307).

Türkçe literatürde, PVV'yi ele alan şu beş çalışmaya rastlanmıştır: Çalışmalardan ilki, İbrahim Karataş'ın "Avrupa'da Popülist Partilerin Yükselişi: Hollanda'da PVV Örneği" (2019) adlı makale çalışmasıdır. Bu çalışmada Karataş (2019), Hollanda Özgürlük Partisi'nin söylem ve politikalarını göçmen ve AB karşıtlığı çerçevesinde ele alarak Yahudi Lobisi ile PVV'nin ilişkisini incelemiştir. İkincisi Tülin Avcu "Avrupa'da Aşırı Sağ'ın Yükselişinin Göç Politikalarına Etkileri: Hollanda Örneği" (2019) adlı makale çalışmasıdır. Bu çalışmada Avcu (2019), Hollanda'nın göçmen politikalarını dört döneme ayırmış ve son dönemdeki göçmen politikalarında PVV'nin rolünü incelemiştir.

Üçüncüsü Hakan Cavlak ve Selin Balıkoğlu'nun "Avrupa'da Göçmen Karşıtı Retorik Kopenhag Okulu ve Güvenlikleştirme: Avusturya Özgürlük Partisi (FPÖ) ve Hollanda Özgürlük Partisi (PVV)" (2021) adlı makale çalışmasıdır. Bu çalışmada Cavlak ve Balıkoğlu (2021), Kopenhag Okulu bağlamında güvenlik kavramını tartışarak, PVV ve FPÖ'nün göçmenleri hedef alan güvenlik söylemlerinin yükselişlerindeki etkisi incelenmiştir. Dördüncüsü Emre Erdoğan ve Tuğçe Erçetin "Popülist Liderlerinin Başarısına Medya Sistemleri Perspektifinden Bir Bakış: Birleşik Krallık, Hollanda ve Türkiye Karşılaştırması" (2019) adlı makale çalışmasıdır. Bu çalışmada, Türkiye, Birleşik Krallık ve Hollanda'daki medya sistemlerinin popülist liderlerin başarısı üzerindeki etkilerini incelenerek, PVV lideri Geert Wilders'ın popülist söylemlerinin medya aracılığıyla nasıl yönetildiği analiz edilmiştir. Beşincisi Sinem Abka'nın "Batı Avrupa'da Popülist Radikal Sağ Partileri" adlı kitapta yer alan "Hollanda'da Popülist Radikal Sağın Yükselişi: Özgürlük Partisi" (2021) adlı kitap bölümü çalışmasıdır. Bu çalışmada tarihsel bir çerçevede PVV'nin kuruluşundan itibaren partinin politikaları ve seçim süreçleri ele alınmıştır. Bu çalışmanın özgün yanlarından biri, çalışmada PVV'nin Avrupa'daki diğer sağ popülist partilerden farklılaşan yönleri çerçevesinde ele alınmasıdır. Nihai olarak, PVV'nin 2006 yılından beri faaliyet gösterdiği göz önüne alındığında, Türkçe literatürde PVV'ye yönelik çalışmaların sayıca az olduğu söylenebilir.

Bu çalışmada ilk olarak popülizm kavramının muğlak niteliği üzerinden bir sorgulama yürütülmektedir. Burada kavramın literatürde diğer siyasi eğilimlere benzeyen ve bunlardan ayrılan yönleri tartışılarak, hangi hareket ya da oluşumların popülizm çatısı altında değerlendirilebileceği konusunda bir fikir edinilmeye çalışılmaktadır. Popülizmin kavramsal boyutu ele alındıktan sonra, Avrupa'daki sağ popülist partilerin söylemleri ve politikaları kısaca incelenmekte ve son olarak bu partilerden bazı yönleriyle farklılaşan PVV'nin söylem ve politikaları analiz edilmektedir.

1. Popülizm Kavramı

İlgili literatürde popülizm kavramının çok farklı anlamlarda kullanıldığı görülür. Söz gelimi popülizm bir ideoloji, bir söylem, bir siyaset tarzı, bir hareket veya birden fazla içeriğe sahip bir kavram olarak değerlendirilir (Müller, 2019: 18). Kavramın tanımlanmasına yönelik birçok çaba görülmesine rağmen, müşterek olarak benimsenen bir popülizm tanımı henüz mevcut değildir. Keza 1967'de dünyanın farklı coğrafyalarından 43 yazarın katıldığı Londra'da gerçekleşen konferansta⁴ bazı özellikler üzerinde anlaşılmasına rağmen; herkes tarafından kabul edilen bir tanımlama yapılamamıştır. Bu ortak tanımlama çalışmaları başarısızlıkla sonuçlanmış olmakla birlikte, birçok yazar kendi popülizm tanımı ve/veya tarifıyla literatüre katkı sunmaya çalışmıştır. Nitekim Potter Stewar,

⁴ Bu konferans, 19-21 Mayıs 1967 tarihleri arasında London School of Economics and Political Science'da düzenlenmiştir. Söz konusu konferansın raporu için bkz. To define populism. (1968). *Government and Opposition*, 3(2), 137-180. doi:10.1111/j.1477-7053.1968.tb01332.x

“Onu gördüğümde bilirim” (I know When I see) sözüyle, popülizmi anlamlandırma yoluna gitmeyi tercih edenler arasındadır (Akt. Fassin, 2018: 18).

Tarihsel bağlamda bakıldığında popülist hareketlerin ilk örnekleri 19. yüzyılın ortalarına denk gelir. Avrupa’da ilk popülist hareket, 1870’li yıllarda entelektüel Rusların Çarlık rejimine isyan etmek amacıyla başlattıkları faaliyetler sonucunda görülmüştür. Narodnik (Narodničestvo) hareketi olarak adlandırılan entelektüel popülistler, köylü sınıfının gücünden yararlanmak istemiştir; ancak köylü sınıfı entellektüellerin taleplerine karşılık vermek konusunda isteksiz kalmışlardır (Toprak, 1992: 44; Taggart, 2004: 59). Benzer olarak ABD’de de ilk popülist hareketler tarımsal kökenli olmuştur. ABD’de Halk Partisi (People Party) adıyla örgütlenen popülistler, demiryolu işletmenlerine ve bankarlara karşı köylü kesimin desteğini alma yoluna gitmişler; ancak Cumhuriyetçiler ve Demokratlar karşısında çözülmeye uğramışlardır (Toprak, 1992: 44). ABD’deki Halk Partisi ve Rus Narodnik hareketi ortaya çıkma amaçları bakımından birbirinden farklılaşmış olsalar da her ikisi de “saf, temiz halk” fikrine yönelmişlerdir.

Tarihte görülen ilk örneklerinden sonra bağlamından kopan popülizm, birçok siyasî hareketi ve olayı tanımlamak için kullanılan bir kavram haline gelmiştir. Özellikle İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra popülizm daha farklı anlamlara evrilmiş ve dünya genelinde giderek yaygınlaşmıştır. Popülizm, bazı Amerikalı uzmanlar tarafından liberal demokrasiye karşıt bir olgu olarak “kötüleyici” bir şekilde kullanılır (Houwen, 2011: 18). Bu bağlamda Amerikalı sosyolog Edward Shills (1966: 177-8), bir hâkim düzene karşı halkın kızgınlıkla tepki gösterdiği her yerde popülizmin mevcut olduğunu ifade etmiştir. Shills (1996: 178)’e göre popülistler, entelektüelleri ve politikacıları elit sınıf olarak görüp onlara güvenmezler ve onların demokrasiye yönelik bir tehdit oluşturduklarını düşünürler.

Dünyanın farklı bölgelerindeki (ABD, Afrika, Asya, Rusya ve Latin Amerika’da) popülist partileri inceleyen Peter Worsley (1969: 229-230) ise popülizmin dört niteliğinin bulunduğunu belirtmiştir. Bunlardan birincisi, popülistlerin nezdinde toplumun homojen olarak kavranmasıdır. Ayrıca popülistler, toplumu biz ve onlar ayrımı çerçevesinde kurgularlar. İkincisi, popülistlerin nazarında elitler ve Latin Amerika örneklerinde olduğu gibi dış dünyanın sömürgeci güçleri bütün sorunların kaynağıdır. Üçüncüsü; popülizm cemaat, topluluk ve millet fikirlerini benimseyen baskın partilerde ifadesini bulmaktadır. Sonuncusu ise popülizmin kuruluşunda ekonomik sorunlar etkili olmaktadır.

Yukarıda belirtilen Londra’daki konferansta Isaiah Berlin’in yaptığı konuşmasındaki popülizme yönelik tespitleri şu beş başlıkta toplanabilir: Öncelikle Berlin (1968: 173-178)’e göre popülizmin temel niteliklerinden biri, toplumun birliğine hayat veren *gemeinschaft*’a (cemaat) olan güvendir. İkincisi popülizmin devletten önce topluma önem vermesi ve siyasî kurumları dikkate almaması nedeniyle apolitik olmasıdır. Üçüncüsü toplumu ahlaki bir çöküş yaşanmadan önce doğal durumuna döndürülmesi isteğidir. Dördüncü ise eski

değerlere yaptığı çağrı nedeniyle yüzünün geçmişe dönük olmasıdır. Son olarak popülizmin genel olarak modernleşme sürecindeki toplumlarda görülmesidir.

Ernesto Laclau, çelişkili ve anlaşılması güç olan popülizm kavramına yönelik geniş ölçekte bir tanımlama getirme çabasında olmuştur. Popülizmi halka dayalı siyasi bir hareket olarak gören Laclau (1977: 65), popülizmi siyasetle özdeş olarak görmekle birlikte; her siyasi hareketin az ya da çok şekilde popülist olacağını ileri sürer ve popülizm kavramında görülen anlam karmaşasına rağmen, bütün popülist hareketlerin ortak dayanağının "halk" olduğunu belirtir. Laclau (1977: 65), Shills'e benzer olarak, popülizmin "halk" ve "iktidar bloku" arasındaki çatışmadan kaynaklandığını savunur ki bu çatışmada halk, kendisini demokratik usullerle ifade ettiği zaman popülist iktidarlar ortaya çıkar.

İlgili literatürde popülizm, bir "ideoloji" olarak da nitelendirilmektedir. Nitekim Cas Mudde ve Cristobal R. Kaltwasser (2019: 16-17) popülizmi; "toplumu nihai bir biçimde 'saf halk'a karşı 'yozlaşmış seçkinler' olarak iki homojen ve karşıt kampa ayrılmış olarak ele alan ve siyasetin, halkın *volonté générale* (genel iradesi)'nin bir dışı vurumu olması gerektiğini ileri süren ince merkezli bir ideoloji olarak" tanımlamaktadır. Bu yazarlara göre, popülizm hem sağ hem de sol ideolojilerde karşılık bulur ve bu yolla devamlılığını sürdürür. Nitekim popülizmin sol yorumlamaları demokrasiyi geliştirmek ve derinleştirmek iddiasına sahiptir. Neoliberal elitlere karşıtlığı ile ön plana çıkan sol popülizmin, sağ popülizmde görülen göçmenlere ve diğer gruplara -örneğin Müslümanlara- karşı nefret söylemine başvurmadığı görülmektedir (Mouffe, 2023: 21-23).

Margaret Canovan da popülizm kavramının muğlaklığını koruduğunu belirtmiştir. Canovan (1981: 13), diğer birçok yazar gibi bir popülizm tanımlaması yapmak yerine; var olan belirsizliği ortadan kaldırabilmek amacıyla farklı zamanlarda ortaya çıkan popülist hareketleri şu yedi maddede sınıflandırma yoluna gitmiştir:

"Tarımsal Popülizmler

1. Çiftçilerin köktenciliği (örneğin Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Halkın Partisi)
2. Köylü Hareketleri (örneğin Doğu Avrupa'nın Yeşil Uyanışı)
3. Entelektüel tarımsal sosyalizm (örneğin Narodnikler)

Politik Popülizmler

4. Popülist Diktatörlük (Peron)
5. Popülist Demokrasi (bir diğer deyişle, referandum ve katılım çağrıları)
6. Gerici Popülizmler (George Wallace ve izleyenleri)
7. Politikacı Popülizmi ('halka' birlik çağrıları yapan geniş tabanlı ideolojik olmayan koalisyonların kurulması)"

Nihai olarak ilgili literatürde, popülizmin temel özelliklerinin anti-çoğulculuk ve anti-seçkincilik olduğu yoğun bir biçimde ifade edilir. Dolayısıyla bu niteliklerle ilişkili olarak, popülist hareketlerin kendilerini genellikle halk-seçkin çatışmasına dayandırdıkları ve genel iradeyi tesis etme gerekçesiyle harekete geçtikleri görülmektedir. Tüm dünya örneklerinde görüldüğü gibi,

Avrupa'da da popülizmi inşa eden temel kavrayışın bu kalıplar aracılığıyla şekillendiği söylenebilir.

2. Avrupa'da Sağ Popülizm

Her ne kadar daha çok Latin Amerika örnekleriyle özdeşleştirilse de Avrupa'da da sol popülizm örneklerinin olduğu görülmektedir (Karavasilis, 2018). Ancak genel olarak Avrupa'nın radikal sağ popülist partileri, sol popülist partilere nazaran daha kalıcı siyasal aktörler olmayı başarmış görünmektedirler. Klaus Von Beyme (2019: 57-61), Avrupa'da üç popülizm dalgasının tecrübe edildiğini ifade etmektedir. Bunlardan ilkinin, II. Dünya Savaşı'ndan sonra ortaya çıkan neo-faşist hareketler oluşturur. İkinci dalga ise 1960'larda refah devletine karşı çıkan Fransa'daki Poujade Hareketi'nde karşılık bulmuştur. Avrupa demokrasilerinde 1970'li yılların başlarında yerleşik aktörler olan sağ popülist partiler, üçüncü dalgayı oluşturur. Bu partilerin temel karakteristiğini, hayal kırıklığına neden olan mevcut düzene karşı tepkisellikler oluşturur ki Nitekim bu partiler, var olan sorunlara yönelik ürettikleri söylem ve politika önerileriyle hayal kırıklığına uğramış bireylerin tercihi haline gelmişlerdir (Surel ve Mendy, 2002: 9-21).

1960'lı yıllarda sağ popülist hareketler yaygın siyasi figürler olmamışlardır. Dönemin siyasal sisteminde sadece aşırı sağ partiler marjinal nitelikleriyle faaliyetlerini sürdürmüşlerdir. 1970'li yılların başlarında yükselişe geçen sağ popülist partiler, öncülleri olan aşırı sağ partilerden oldukça farklı bir strateji izlemişlerdir. Bu partiler, aşırı sağ partilerin yabancı düşmanlığını kalıbını takip etmekle birlikte; söylemlerini çeşitlendirmişlerdir. Keza yabancı düşmanlığına ek olarak küreselleşme, uluslararası ticaret, sanayileşme ve küreselleşme sürecinde olumsuz olarak etkilenen işçi sınıfının refahına yönelik söylemler üretmişlerdir. (Finchelstein: 171-172).

Bu partilerin neden yükselişi geçtiğini sorgulayan Cas Mudde (2022: 107-108), bunun altında sadece ekonomik ve kültürel krizlerin olduğunu söyleyenlere karşı çıkar. Bu bağlamda Mudde (2022), popülist partilerin yükselişinde güncel ekonomik kriz ve mülteci krizinin rol oynayabileceğini; ancak bunların sadece katalizör görevinde olacağını belirtir. Mudde (2022)'ye göre, bu yükselişin ekonomik yönden kayıp yaşayan bireylerin öfke ve yılgınlıkla tepki vermesinden kaynaklandığı söylenebilir de aynı zamanda son 30 yılda sanayileşmenin boyut değiştirmesi, işsizlik, artan derecede etnik-kültürel çeşitlilik ve 11 Eylül sonrası çoğalan terör saldırıları gibi faktörler de bu yükselişin sebepleri olarak görülebilir.

Avrupa'da popülizmin neden yükselişe geçtiğine yönelik bir anlaşmaya varılamasa da 2019 Brexit referandumunda seçmenlerin %52'sinin AB'den ayrılma yönünde oy kullanması, 2017 ve 2022 Fransa cumhurbaşkanlığı seçimlerinde sağcı popülist lider Marine Le Pen'in ikinci tura kalması ve Avusturya ve Hollanda'da sağ popülist partilerin koalisyon hükümetinde yer almaları; popülizmin ve özellikle de radikal sağ popülist partilerin Avrupa'da yükselişinin göstergesi olmuştur (Öner, 2018: 39-40).

3. Hollanda'da Popülizm

Hollanda'da popülizm, 20. yüzyılla beraber kademeli bir şekilde yükselişe geçmiştir. Bu sürecin ilk döneminde kurulan popülist partiler, Hollanda siyasetinde başarı sağlayamamışlardır. Bunun temel nedeni Hollanda siyasi sisteminin sütunlu yapısı olduğu söylenebilir. Bu sütunlu yapıda bireyler, çoğunlukla mensubu oldukları din/mezhep ya da sosyal grubun temsilcilerine oy verirler. Daha çok klasik Hollanda siyasi sistemini işaret eden bu yapı, küreselleşme ve bireyci kültürün yaygınlaşması aracılığıyla günümüze değin değişime uğramıştır (Wielenga, 2019: 579-582).

Her ne kadar Hollanda'daki popülist hareketler 2000'li yılların başında başarı yakalamış görüneler de popülist partilerin ülke siyasetinde görülmesi 20. yüzyılın ortalarına denk gelir. Bu anlamda ilk popülist parti olan Çiftçilerin Partisi (Boerenpartij) 1958 yılında Hendrik Koekoek tarafından kurulmuştur. Parti 1967 seçimlerinde %4,8 oy oranı ile mecliste 3 sandalye elde etmiştir; ancak parti içi mücadeleler ve ek olarak partinin bazı üyelerinin İkinci Dünya Savaşı'nda Almanlarla iş birliği içinde olmalarının gündeme gelmesi nedeniyle, bu ilk popülist deneme başarısız olmuştur (Vossen, 2015: 296-298). Popülist özellikler taşıyan hareketler ise Hans Janmaat önderliğinde kurulan etno-milliyetçi partiler [Merkez Parti (*Centrumpartij*) ve Merkez Demokratlar, (*Centrumdemocraten*)] olmuştur. Göç karşıtlığını temel alan bu hareketler, 1980-1990 yılları arasında faaliyet gösterdiler. Ancak bu hareketler sınırlı ve kısa süreli seçim başarıları göstermişlerdir (Kessel, 2015: 100). Hollanda'da 1990'larda görülen bir diğer popülist hareket ise Sosyalist Parti (SP)'dir. Maoist geçmişi olan bu sol popülist parti, 1994 seçimlerde %1,3'lük oy oranı ile parlamentoya girmeyi başarmıştır. SP'nin düzen karşıtı popülist retorikini zamanla yumuşatarak tipik bir sosyal demokrat partiye dönüştüğü görülmektedir (Kessel, 2015: 100-1; Voerman ve Paul Lucardie, 2007: 141).

Hollanda'da sağ popülizmin önemli figürlerinden biri Pim Fortuyn'dur. Yaşanabilir Hollanda Partisi'nin (*Leefbaar Nederland*) 2001 yılında Genel Başkanlığı görevine seçilen Fortuyn, bir röportajında İslamiyeti "geri kalmış bir kültür" olarak nitelendirmesi nedeniyle partiden ihraç edilmiştir (Kessel, 2015: 102). Daha sonra kendi adını içeren bir parti kuran Fortuyn, [Pim Fortuyn Listesi Partisi (*Lijst Pim Fortuyn*), LPF] "sıradan insanlar"ın temsilcisi olduğuna yönelik popülist bir söylem geliştirmiştir. Keza bu dönemde Fortuyn (2002: 186): "Hollanda, sıradan insanlar için gerçek ve canlı bir demokrasi haline gelmeli ve şu anda aşına olduğumuz elit parti demokrasiden uzaklaşmalıdır." ifadesinde bulunmuştur. LPF parti programında Hollanda'da artan yabancı nüfusunun toplumsal sorunlara yol açtığı ve bu nedenle işsiz ve vasıfsız göçmenlerin ülkeye girişinin sınırlandırılması gerektiği savunulmuştur. Ayrıca bu programda Müslümanlar, suça yatkın ve kadınlara yönelik ayrımcılık uygulayan bir topluluk olarak betimlenmiştir (Kessel, 2015: 102-105). Fortuyn'un İslamiyet karşıtı söylemlerine bu parti aracılığıyla da devam ettiği görülmektedir. Bu söylemlerinden dolayı LPF, Hollanda'da popülizmin en göze çarpan aktörlerinden biri olarak değerlendirilmektedir (Mudde, 2002).

Bu parti programıyla geniş bir seçmen kitlesinin dikkatini çekmeyi başaran LPF, 2002 seçimlerinin hemen öncesinde Fortuyn'un bir çevre aktivisti tarafından öldürülmesiyle kampanyasını iptal etmiştir; buna rağmen seçime katılma kararı alan LPF, oyların %17'sini alarak Hollanda parlamentosundaki 150 sandalyenin 26'sını kazanmıştır (Kessel, 2015: 103). Bu seçimlerde Hollanda siyasî tarihinde bir popülist partinin aldığı en yüksek oy oranına ulaşan LPF, ayrıca koalisyon hükümetine katılan ilk popülist parti de olmuştur ki nitekim bu seçim sonucunda Hristiyan Demokratlar, Liberaller ve LPF'nin oluşturduğu koalisyon hükümeti kurulmuştur (Kessel, 2015: 103). Bu hükümet, 87 gün sonra dağılarak Hollanda siyasî tarihinin en kısa süren koalisyonu olmuştur ve hükümet dağıldıktan sonra Ocak 2003'te yapılan seçimlerde LPF, toplumsal desteğinin büyük bir bölümünü kaybetmiştir ki bu seçimler yerleşik partilerin yeniden güç kazanması nedeniyle, sütunlu yapının geri dönüşü olarak değerlendirilmiştir (Kessel, 2015: 103-104). LPF'nin bu kısa dönemli başarısından sonra, Hollanda'da sağ popülizmin temsili Geert Wilders'ın Özgürlük Partisi (*Partij voor de Vrijheid, PVV*) tarafından gerçekleştirilecektir (Kessel, 2015: 104-105).

4. Hollanda'da Özgürlük Partisi (PVV)

PVV, 2006'da partinin tek üyesi konumunda bulunan Genel Başkanı Geert Wilders tarafından kurulmuştur. Keza ırkçı, göç karşıtlığı ve Euroseptik özellikleriyle ön plana çıkan PVV, doğal olarak lideri Wilders ile özdeşleşmiş bir partidir. Bu nedenle PVV'ye yönelik bir analiz, aynı zamanda Geert Wilders'ın hayat hikâyesi ve siyasî görüşlerine odaklanmayı gerektirir (Abka, 2021: 290-291; Karataş, 2019: 34). 2004 yılına kadar Halkın Özgürlük ve Demokrasi Partisi'nin (*Volkspartij voor Vrijheid en Democratie, VVD*) üyesi olan Wilders, VVD'nin Türkiye'nin AB üyeliğine destek vermesi nedeniyle partisinden ayrılıp, bağımsız olarak siyasî kariyerine devam etmiştir (Karataş, 2019: 34). Bu dönemde Wilders, Avrupa Anayasası'nın oylanmasına yönelik referandumda olumsuz karar çıkması için çaba harcamıştır⁵ ve bu tavrıyla da Euroseptizm taraftarı olduğunu ve kuracağı partide bu politikaları devam ettireceğini açıkça göstermiştir (Kuipers, 2011: 3).

Yukarıda ifade edildiği üzere, Hollanda siyasî sistemini inşa eden sütunlu yapı, bazı dönemlerde sarsılmış görünse de çoğu zaman siyasetin genel haritasını çizen unsur olmuştur. Bu sütunlu yapının yerleşik partileri nedeniyle, yeni kurulan her bir partinin bu yapı içerisinde kendine yer bulması oldukça güçtür. Dolayısıyla Hollanda'da ırkçı görüşleriyle toplumun önemli bir kısmını tedirgin eden aşırı sağ hareketlerin büyük bir kısmı başarılı olamamış ya da kısa süreli başarılar sağlamışlardır (Voermann ve Lucardie , 2013: 194-195).Hollanda siyasetinde bu durumun kırılmasına yol açan önemli olaylardan biri, İslam karşıtı söylemleriyle bilinen yapımcı-yönetmen Theo Van Gogh'un öldürülmesi olmuştur. Zira bu olaydan sonra ırkçılığa varan görüşlerine rağmen, "Wilders Grubu" anketlerde yükselişe geçmeye başlamıştır (Voermann ve Lucardie , 2013: 194-195).Bu süreçte bir manifesto yayınlayan Wilders ve arkadaşları, Hollanda'nın

⁵ Bu referandum, %62 oranında "hayır" oyuyla sonuçlanmıştır.

siyasi elitinden uzaklaşacaklarını belirtmişlerdir. Ayrıca bu manifestoda Hollanda elitlerini kendi gruplarının çıkarını gözeten ve halkın sorunlarından kaçmak için ellerinden geleni yapan “korkak insanlar” olarak nitelendirilmiş; Wilders ve arkadaşları kendilerini güvenilir ve halk dostu siyasetçiler olarak tanımlamışlardır. Ayrıca Hollanda güvenliğini tehdit eden İslamî radikaller ve çifte vatandaşlığa sahip olanlar “sokak köpekleri” olarak aşağılanmış ve bu grupların sınır dışı edilmeleri gerektiği belirtilmiştir (Voermann ve Lucardie, 2013: 195-196). Yine Avrupa dışından gelen göçmenlerin ülkede ikametinin beş yıllık süreyle sınırlandırılması ve başörtüsünün yasaklanması gibi radikal kararlar savunulmuştur (Kuipers, 2011: 5-6).

Geert Wilders, düzenli bir örgütlenmeden oldukça uzak olan Wilders Grubu'nun yerine 22 Şubat 2006'da PVV'yi kurmuştur (Kessel, 2015: 104). Sinem Abka (2012, 315-322)'nin çalışmasından edinilen bilgilere göre, PVV'nin 2006-2021 seçim sonuçları şu şekildedir: 2006 yılında yapılan seçimlerde oyların %5,89'unu alan parti, mecliste 9 milletvekiliyle temsil edilmiştir. 2010'da yapılan seçimlerde oyların %15,45'ini alan parti 24 milletvekiliyle meclisin üçüncü partisi konumuna gelmiştir. Bu dönemde diğer partilerin hükümeti kuramaması nedeniyle VVD-CDA koalisyon hükümetine destek vererek kilit parti olmuştur. 2010 seçimlerinde önemli başarı sağlayan PVV, bu başarısını 2012 seçimlerinde sürdürümemekle oyların %10,08'ini almış ve meclisteki temsil sayısı 15'e düşmüştür. 2017 seçimlerindeyse oy oranını %13,1'e çıkarmış ve 20 milletvekili elde ederek ikinci parti konumuna gelmiştir. Her ne kadar 2017 seçimlerinde Wilders, birinci parti olacaklarını düşünse de seçim sonuçları düşündüğü gibi olmamıştır. 2021'de, Covid-19 pandemisinin yarattığı olumsuz ekonomik duruma rağmen, etkili bir söylem üretemeyen PVV; oylarında düşüş yaşamış ve %10,81'lik oy oranıyla 17 milletvekili elde etmiştir. Sonuç olarak girdiği 5 genel seçim sonucunda sadece bir kez koalisyon hükümetine katılan parti; hiçbir seçimde birinci parti olamamasına rağmen Hollanda siyasetinin yerleşik siyasi partilerden biri olmuştur. (Bkz. Tablo 1)

Tablo 1. 2006-2021 yılları arasında PVV'nin Genel Seçim Sonuçları

Seçimler	Oy Sayısı	Oy Oranı (%)	Sandalye Sayısı	Sonuç
2006	579.490	5,89	9	Muhalefet
2010	1.454.493	15,45	24	Koalisyon
2012	950.263	10,08	15	Muhalefet
2017	1.372.941	13,1	20	Muhalefet
2021	1.372.941	10,81	17	Muhalefet

Kaynak: (Abka, 2021: 322)

İfade edildiği üzere PVV, göçmen sorununa anti-demokratik bir biçimde yaklaşmaktadır. PVV'nin Türkiye'nin AB üyeliğine karşı olması da bununla yakından ilişkilidir. Çünkü PVV'ye göre Türkiye'nin AB'ye üye olması durumunda buradan gelecek Müslüman göçmenler, kendi medeniyetlerine zarar verecektir. PVV'nin iktidara geldiğinde çift vatandaşlığa sahip olanları kendi ülkelerine gönderme, Müslüman işçi alımını durdurma ve göçmenlere asimile olma anlaşması imzalatma gibi gerçekleştirmeyi vadettiği anti-demokratik politikaları bulunmaktadır (PVV, 2018).

PVV'nin varlığını sürdürmesinde; Wilders'ın sürekli gündemde tuttuğu İslam düşmanlığının önemli bir etkisi vardır. Hatta Hollanda'da İslamofobinin son yıllarda bu denli artış göstermesindeki temel sebeplerden birinin PVV'nin yürüttüğü politikalar olduğu ifade edilmektedir (Karataş, 2019: 35). Wilders, hiçbir surette İslam karşıtı olduğunu gizlememekte ve PVV'nin faaliyetlerinin çoğunu İslam aleyhtarlığı oluşturmaktadır. Sadece parti faaliyetleriyle sınırlı kalmayan Wilders'ın bu konuda birçok basılı ve görsel faaliyeti (Fitne Belgeseli ve Hz. Muhammed'in Karikatürü Yarışması) bulunmaktadır. Kuran-ı Kerim'i Hitler'in Kavgam adlı kitabıyla eşleştirecek kadar ileriye giderek nefret söylemine başvuran Wilders; ayrıca İslamiyeti hasta, faşist ve totaliter yapıda görmektedir (Bot, 2017: 13-14).

PVV'yi diğer sağ popülist partilerden ayıran temel unsurlardan biri, bu partideki göçmen karşıtlığının bütün göçmen gruplarına değil, bilhassa Müslümanlara yönelik olmasıdır. Bu itibarla, Avrupa'nın diğer sağ popülist partilerinde sıkça görülen antisemitizm siyaseti, PVV'de görülmektedir. Bunun birden fazla sebebi bulunmaktadır. Tek üyeye sahip olan PVV, finansman açısından devlet desteğinden yararlanmamaktadır (Karataş, 2019: 36). Üyeye sahip olmaması nedeniyle, üye aidatı gelirinden de mahrum olan partinin girdiği beş seçimde propaganda faaliyetlerinin maliyetini nasıl karşıladığı tartışma konusu olmuştur. Bu doğrultuda finansman şeffaflığı konusunda eleştirilen parti, bağışlarını "PVV'nin Dostları" adlı dernek aracılığıyla toplamaktadır ve bu sebeple tüm bağışlar bu dernek tarafından yapılıyor gibi gözükmektedir (Karataş, 2019: 36). Hatta bazı gözlemciler, PVV'nin ABD'deki (ve büyük ihtimalle İsrail'deki) büyük muhafazakâr organizasyonlar ve kişilerden yüklü miktarlarda bağışlar aldığını ifade etmektedirler (Voerman ve Lucardie, 2011: 198). Bu bağlamda PVV'nin 2014'te yayınlanan finansman durum belgesinde, İslam düşmanlığıyla bilinen David Horowitz ve Freedom Center'dan 148 bin euro değerinde bağış aldığı görülmektedir ki ayrıca partinin eski milletvekili olan Hero Brinkman, ABD'nin önemli lobi gruplarından bağış alındığını doğrulamıştır (Deutsch & Hosenball, 2012). Bağış yapan bu lobi grupları, ABD'de İslamofobinin yayılmasında etkin rol oynamaktadırlar. Nihai olarak Wilders'ın Yahudi lobisine ait olan bu platformlara oldukça yakın durmasının ve İsrail'i ikinci vatani olarak görmesinin nedenini, bu gruplardan alınan destekle ilişkindirmek mümkündür (Karataş, 2019: 36; Voerman ve Lucardie, 2011: 198).

SONUÇ

Dünya genelinde geniş bir alana yayılan popülizm, ilgili literatürde yapılan birçok çalışmaya rağmen; muğlaklığını ve müphemliğini devam ettirmektedir. Avrupa'da popülist partiler 1990'lı yıllarda görülmeye başlamış ve bu tarihten itibaren başarılı olmuşlardır. Kuruldukları ilk yıllarda halk tarafından tercih edilmeyen bu tip partiler, zaman geçtikçe iktidar ortağı hatta tek başlarına iktidar olabilecek oranda oy toplamayı başarmışlardır. Günümüzde neredeyse her Avrupa ülkesinde görülen popülist partiler; daha çok küreselleşmenin yol açtığı zarara uğramış kesimlerden, işsizlerden, düşük gelirlilerden, yabancı düşmanları ve AB karşıtlarından oy almaktadırlar. Ülkelerinin yaşadıkları sosyal sorunları istismar ediyor görünen popülist partiler hem aşırı sağ hem de aşırı sol siyaset içerisinde başarı sağlamaktadırlar. Popülist partiler, göçmenleri ve/veya Müslümanları Avrupa'nın toplumsal ahengini bozmak ve kendi vatandaşlarının işsiz kalmalarına neden olmakla; AB'yi de ulusal bağımsızlıklarına tehdit oluşturmakla suçlamaktadırlar. Bu partiler, kendi kültürlerine ait olmayan her şeye önyargı ve ötekileştirme mantığıyla bakarak Avrupa'da oryantalist anlayışın hala bazı kesimlerde canlı olduğunu göstermektedirler.

Avrupa'da yerleşik hale gelen sağ popülist partilerin Hollanda'daki temsilcisi PVV, ırkçı ve İslam düşmanı bir parti olarak öne çıkmaktadır. Partinin tek üyesinin Geert Wilders olması, partinin tüm politikalarının tek bir kişi tarafından belirlendiğini doğrulamaktadır. Hollanda'nın AB'den çıkmasını talep eden PVV'nin söylem ve politikalarındaki en geniş alanı, İslam karşıtlığı işgal etmektedir. Sadece Müslüman göçmenleri sorunsallaştıran PVV, antisemitist söylemlere başvurmaması nedeniyle diğer sağ popülist partilerden ayrılmaktadır. Wilders İslam'a karşı nefret beslediği ölçüde, Yahudiliğe iyimserlikle yaklaşmaktadır. Ayrıca Yahudi gruplarından maddi destek alan Wilders, İsrail'i ikinci vatanı olarak görmektedir. Bu özellikleriyle PVV, Avrupa ve Hollanda siyasetinde yerleşik parti olarak günümüzde varlığını sürdürmektedir.

KAYNAKÇA

- Abka, Sinem (2021), "Hollanda'da Popülist Radikal Sağın Yükselişi", *Batı Avrupa'da Popülist Radikal Sağ Partiler içinde*, Editörler: Müge Aknur ve İ. Saylan, Nobel Yayınları, Ankara.
- Berlin, Isaiah (1968), "To define populism", *Government and Opposition*, 3(2), 137-180. doi:10.1111/j.1477-7053.1968.tb01332.x
- Beyme, Klaus Von (2019), *Rightwing Populism An Element of Neodemocracy*, Springer, Baden-Württemberg.
- Bot, Michiel (2017), "Elements of Anti-Islam Populism: Critiquing Geert Wilders' Politics of Offense with Marcuse and Adorno", *Krisis: Journal for Contemporary Philosophy*, 2, 13-25.
- Canovan, Margaret (1981), *Populism*, Junction Books, Londra.
- Deutsch, Anthony ve Mark Hosenball, Exclusive: U.S. groups helped fund Dutch anti-Islam politician Wilders, Reuters,

<https://www.reuters.com/article/us-dutch-wilders-us/exclusive-u-s-%20groups-helped-fund-dutch-anti-islam-politician-wilders-idUSBRE8890A720120910>, 29.09.2023.

- Fassin, Eric (2018), *Popülizm:Büyük Hınç. Heretik Yayınları* , Ankara.
- Finchelstein, Freidrich (2021), *Faşizmden Popülizme, İletişim Yayınları*, İstanbul.
- Fortuyn, Pim (2002), *De Puinhopen van acht jaar paars. Een genadeloze analyse van de collectieve sector en aanbevelingen voor een krachtig herstelprogramma*, Karakter Uitgevers BV, Rotterdam.
- Houwen, Tim (2011), "The non-European roots of the concept of populism", Sussex European Institute, University of Sussex.
- Judis, John B. (2016), *The Populist Explosion: How The Great Recession Transformed American And European Politics*. Columbia Global Reports, New York.
- Karataş, İbrahim (2019), "Avrupa'da Popülist Partilerin Yükselişi; Hollanda'da PVV Örneği", *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(1), 28-42.
- Karavallis, Lazaros (2018), *Is Left-Wing Populism Still Relevant?* , *The New Pretender*, <http://new-pretender.com/2018/07/22/is-left-wing-populism-still-relevant/>, 16.08.2023
- Kessel, Stijn (2015), *Populist Parties in Europe : Agents of Discontent*, Palgrave Macmillan, New York.
- Krastev, Ivan (2007), *The Populist Moment*, *Eurozine* , <https://www.eurozine.com/the-populist-moment/>, 19.08.2023.
- Kuipers, Joyce (2011), *The PVV, —the Dutch populist party? Measuring populism in the Netherlands: a quantitative text analysis*, Bachelor thesis European Studies, University of Twente.
- Laclau, Ernesto (1977), *Politics and Ideology in Marxist Theory*, New Left Books, London.
- March, Luke (2007), "From vanguard of the proletariat to vox populi: Left populism as a shadow of contemporary socialism", *SAIS Review*, 27(1), 63-77.
- Mouffe, Chantal (2023), *Sol Popülizm. İletişim Yayınları*, İstanbul.
- Müller, Jan Werner (2019), *Popülizm Nedir?*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Mudde, Cas (2002), "The Pink Populist: Pim Fortuyn for Beginners", *e-Extreme*, 3 (2).
- Mudde, Cas (2022), *Günümüzde Aşırı Sağ*. Nika Yayınevi, Ankara.
- Mudde, Cas ve Cristobal Rovira Kaltwasser (2019), *Popülizm: Kısa Bir Giriş*, Nika Yayınevi, Ankara.

- Öner, Selcen (2018), "Avrupa'da Yükselen Popülizm ve Radikal Sağ: Avusturya Örneği İlişkileri", *Euro Politika* , 39-53.
- PVV (2018), *Partij Programma*, Tweede Kamerfraactetie Partij Voor de Vrijheid, <https://www.pvv.nl/>, Erişim Tarihi: 28.08.2023.
- Shils, Edward A. (1996), *The Torment of Secrecy: The Background and Consequences of American Security Policies*, Elephant Paperback , Chicago.
- Meny, Yves ve Yves Surel (2002), *Democracies and Populist Challenge*, Palgrave, Basingstoke.
- Taggart, Paul (2004), *Popülizm*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Toprak, Zafer (1992), "Popülizm ve Türkiye'deki Boyutları", *Tarih ve Demokrasi - Tarık Zafer Tunaya'ya Armağan*, Cem Yayınları, İstanbul.
- Voerman, Gerrit ve Paul Lucardie (2007), "De Sociaal-Democratisering van de SP"., *Verloren Slag. De PvdA en de verkiezingen van november 2006* (s. 139-164), F. Becker , & R. Cuperus (Eds.), Mets and Schilt/Wiard Beckman Stichting, Amsterdam.
- Voermann, Gerrit ve Paul Lucardie (2013), "Geert Wilders and the Party for Freedom: A Political Entrepreneur in the Polder". K. Grabouw, & F. Hartleb (Eds.), *Exposing the Demagogues: Right-wing and National Populist Parties in Europe* (pp. 187-204). Centre for European Studies & Konrad-Adenauer-Stiftung.
- Vossen, Koen (2015), "Agrarian parties in the Netherlands: The Plattelandersbond and the Boerenpartij". *Rural protest groups and populist political parties* (ss. 291-302). Dirk Strijker, Gerrit Voerman and Ida Terluin (Eds), Wageningen Academic Publishers, https://doi.org/10.3920/978-90-8686-807-0_13
- Wielenga, Friso (2019), *A History of the Netherlands: From the Sixteenth Century to the Present Day*, Bloomsbury Academic, London.
- Worsley, Peter (1969). "The Concept of Populism", *Populism Its Meanings and National Characteristics* (s. 212-250), G. Lonescu, & E. Gellner (Eds), Weidenfeld and Nicolson , London.

CLUSTERING OF HOUSEHOLDS BASED ON THEIR USE OF INFORMATION TECHNOLOGIES: A REVIEW OF TURKIYE

Research Article

Ömer Faruk RENÇBER¹

Eda ZORKİRİŞÇİ²

Mehmet AYTEKİN³

Abstract

Access to technology is becoming increasingly available with the advancements in information and communication technologies. However, it is believed that most users now perform daily tasks on their mobile phones. In the literature, there has been a focus on examining the information and communication technology (ICT) literacy or usage status of students, teachers, and employees. However, there has been less exploration regarding the use of household ICT devices, which is a topic of interest. Today, households' ICT adaptation and usage levels are essential for creating smart buildings and cities. In this respect, the study provides an idea for people and institutions planning smart cities in Turkey.

The study categorizes household ICT devices into clusters based on their usage and examines the differences in usage patterns. The data for the year 2021 was obtained from the household information and communication technologies survey conducted by TURKSTAT in Turkey. The participants were categorized into two groups: advanced and basic users. Regarding regional differences, it is concluded that the rate of advanced users is higher in cities in western Turkey than in other regions. Based on the study, it was found that people mostly use mobile devices for daily usage. The groups differ regarding how long they use the internet, their e-commerce habits, and their behaviours when encountering website purchasing problems.

Keywords: Information and Communication, Clustering, Household, Digital Divide, Local Studies

¹ Correspond Author, Assoc. Prof., Gaziantep University Faculty of Economics and Business, dr.ofrencber@gmail.com ORCID: [0000-0001-8020-2750]

² PhD Student, Gaziantep University Faculty of Economics and Business, eddalbudak@gmail.com ORCID: [0000-0003-2858-5648]

³ Assoc. Prof., Assoc. Prof., Gaziantep University Faculty of Economics and Business, aytekin@gantep.edu.tr ORCID: [0000-0001-5464-0677]

INTRODUCTION

Integrating information and communication technology (ICT) into our daily lives has changed how households function and interact. As technology is increasingly integrated into different aspects of life, understanding the patterns of technology adoption and use among households has become a topic of considerable interest. Following and understanding the relevant policies is essential to stay up-to-date with the latest social, cultural, and economic developments. This can help individuals make informed decisions about their actions and contribute to the overall progress of society (Susan & Brown, 2016).

The importance of digital technologies in our daily lives cannot be denied. With the increasing use of these technologies, individuals and households are experiencing an improvement in their living standards (Berg, 2022). The pandemic highlighted information technologies' significance, as physical access was limited (Perera & Abeysekera, 2022). The increased use of these technologies has led to a surge in research and studies on this subject, which is essential for the betterment of society.

The utilization of information technologies is of significant importance when it comes to making informed decisions for many individuals. Research studies often concentrate on using these technologies by students, employees, or educators (Russell et al. (2000); Hollman et al. (2019); Marler et al. (2006)). However, it is equally crucial to consider the extent of technology usage by all household members, whether desktop or mobile users. There are many studies in the literature that examine household ICT use. Some of these include technology adoption (Rogers, 1962; Rogers, 2003), the digital divide (Warschauer, 2003), social interaction and communication (Baym, 2010), education and learning (Hew & Bush, 2007), advertising and media (Vorderer et al., 2012) and changes and concerns (Kitchin, 2016).

Over time, the use of information and communication technologies has become essential. This is because they are the primary means of accessing information, which society needs. Those who want to access information quickly rely on these technologies. Additionally, society's use of this technology ensures access to reliable and accurate information (Buhalis, 1998).

By clustering households based on their use of ICT, we can gain insight into their behaviour and needs. This information can create tailored services and policies for each household. For instance, if a cluster is identified where older individuals use ICT less, education programs can be developed specifically for those households.

The data set was obtained from the household information technologies usage (HITU) study conducted by the Turkish Statistical Institute (TURKSTAT). TURKSTAT has regularly conducted the HITU since 2004 (except for 2006) to monitor usage patterns and ensure equitable access across regions. The collected data allows researchers to analyze and compare technological usage levels among

individuals within various areas, identifying disparities and offering recommendations to policymakers and business leaders.

In this study, data collected by TURKSTAT in 2021 was analyzed through cluster analysis to assign it into groups. The objective is to compare the regional usage levels of technological devices among individuals, analyze the technical usage of individuals at both regional and annual levels, and investigate differences in restricted specialized use in Turkey. Based on these aims, the paper identifies key findings and provides practical suggestions for lawmakers and company managers.

1. Method of Study

K-Means cluster analysis method was used in the study. In this section, the theoretical information of the method is given.

1.1. K-Means Method

K-Means is one of the most widely used and fundamental clustering algorithms, known for its simplicity and effectiveness. Cluster analysis is a multivariate statistical method used to divide the data into homogeneous subgroups and classify them according to their similarities. The K-Means clustering method, developed by Mac Queen in 1967, is widely recognized for its non-hierarchical structure. The basic logic of the algorithm is to divide the data set consisting of n data into k sets specified as input values. The k-means method has been widely utilized across various fields and industries, including image segmentation, market segmentation, and medical segmentation (Ng et al. (2006); Kuo et al. (2002); Dhanachandra et al. (2015)).

K-Means is an unsupervised learning algorithm designed to partition a dataset into K distinct, non-overlapping clusters. The algorithm's main objective is to minimize the sum of squared distances between data points and their respective cluster centroids. It operates under the assumption that each data point belongs to the cluster with the nearest mean (centroid).

The K-Means clustering method steps are as follows (Teknomo, 2006):

1. Initialization: Determine the k value, which is the number of clusters to be divided.
2. Assignment Step: Assign each data point to the nearest cluster centroid based on a distance metric.
3. Update: Calculate new centroids for each cluster,
4. Iteration: Step 2 and Step 3 are repeated until each data is assigned to a cluster.

The advantages of this study are simplicity, efficiency, and scalability. Moreover, limitations are initial centroid sensitivity, determining the k number, and assumption of the spherical cluster (Drias et al., 2016).

2. Variables Used in the Study

As technology becomes increasingly prevalent in households, the internet access tools are becoming more diverse. Considering these devices' impact on an individual's ability to connect to the internet is essential. In order to gain a better understanding of internet usage, a study was conducted utilizing data from TURKSTAT's HITU survey for 2021.

The study focused on the devices individuals used in the last three months to access the internet, with variables including desktop computers, laptops, tablets, cell phones or smartphones, and other technological devices such as smart TVs, smartwatches, and game consoles. By examining these variables, we can gain insight into how individuals access the internet and how this technology impacts their connectivity.

3. Implementation

The data were analyzed with the K-Means clustering method in this part of the study. This study aims to examine the differences between advanced users and basic users. The reason for choosing the number of groups is 2; This is a more balanced clustering of observations.

Table 1. Frequency of the Clusters

Clusters	Group 1	15276
	Group 2	9052
Total Participant		24328

Data obtained from 24328 individuals were used in the study. Table 1 shows that 15276 of these data are in the basic user cluster, while 9052 are in the advanced user group.

Table 2. Center Values of Groups

	Clusters	
	Group 1	Group 2
Desktop Computer Use of Individuals	2	2
Individuals' Use of Laptop Computers	2	1
Tablet Computer Use of Individuals	2	2
Cell Phone or Smart Phone Usage of Individuals	1	1
Other Technological Device Uses by Individuals	2	1
1: Using 2: Not Using		

Table 2 shows that Group 1 uses the internet from their mobile phones, while Group 2 uses laptop computers, mobile phones and other information devices. The

main difference between the groups is that Group 2 uses laptops and other devices (smart TV, smart speaker, game console, e-book reader, smartwatch). In contrast, the others only access the Internet through mobile devices. For this reason, group 1 is called basic users, and group 2 is called advanced users.

Table 3. Comparison of Groups by Gender

Clusters		Frequency	Percent
Basic User	Man	7892	51,7
	Woman	7384	48,3
	Total	15276	100,0
Advanced User	Man	4892	54,0
	Woman	4160	46,0
	Total	9052	100,0

When we look at both advanced and basic users in Table 3, male users are in the majority, albeit with a slight difference. The mean age was 39.82 years for group 1 and 34.68 years for group 2. This situation shows that people in the middle and elderly classes are more basic users.

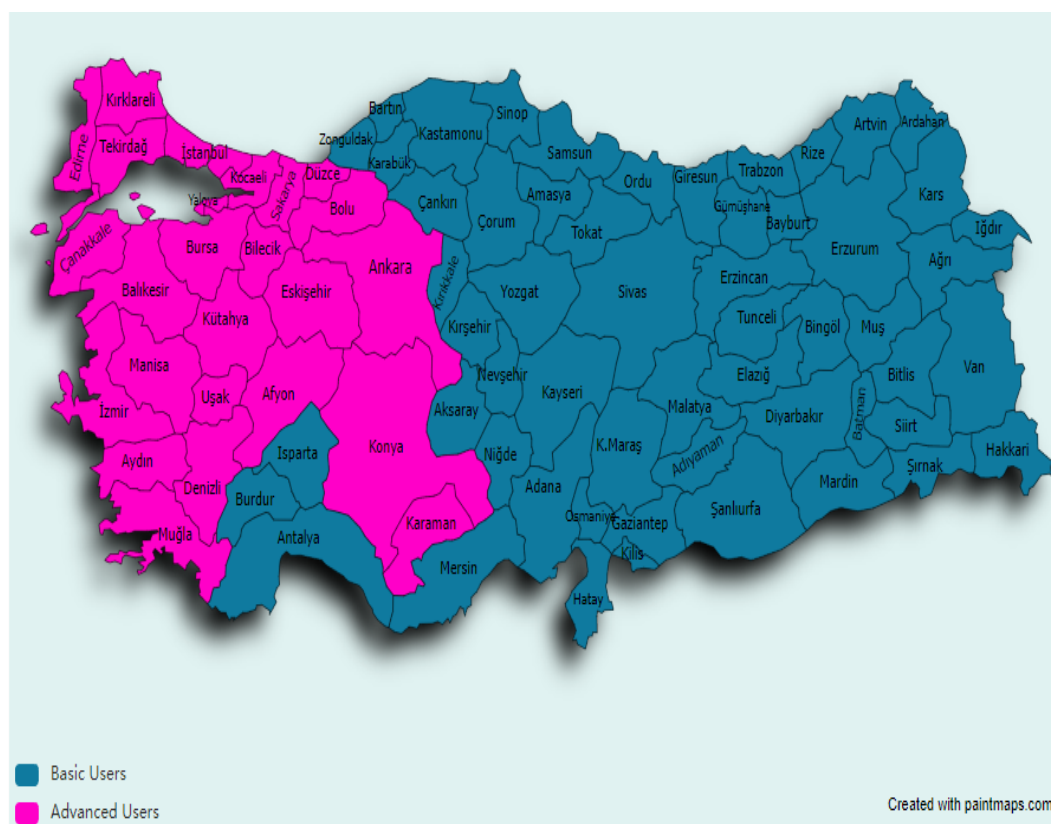
Table 4. Clustering Rates by Regions

Using Level	Region	Freq.	Percent	Region	Freq.	Percent
Basic Users	Istanbul	1869	12,2	Central Anatolia	1001	6,6
	West Marmara	869	5,7	Western Black Sea	989	6,5
	Aegean	1530	10,0	Eastern Black Sea	1000	6,5
	East Marmara	1338	8,8	Northeast Anatolia	800	5,2
	Western Anatolia	1383	9,1	Middle East Anatolia	1001	6,6
	Mediterranean	1614	10,6	Southeast Anatolia	1882	12,3
	Total	15276	100,0			
Advanced Users	Istanbul	1706	18,8	Central Anatolia	526	5,8
	West Marmara	552	6,1	Western Black Sea	613	6,8
	Aegean	1136	12,5	Eastern Black Sea	380	4,2
	East Marmara	1011	11,2	Northeast Anatolia	269	3,0

	Western Anatolia	1107	12,2	Middle East Anatolia	412	4,6
	Mediterranean	887	9,8	Southeast Anatolia	453	5,0
	Total	9052	100,0			

The distribution of data into advanced user and basic user clusters is illustrated in Table 4. The advanced usage of information technology is notably higher in the Istanbul region, whereas Northeast Anatolia has the lowest advanced user usage rate. In terms of basic user usage, Istanbul ranks second. While advanced user and basic user usage rates in most regions are similar, Southeast Anatolia exhibits a relatively high advanced-basic user difference of 7.3%. On the other hand, Northeast Anatolia had the lowest rates of advanced users and basic users' ICT use. In general, the regions of Central Anatolia, Western Black Sea, Eastern Black Sea, Northeast Anatolia, Middle East Anatolia, Southeast Anatolia, and the Mediterranean have higher rates of basic users. On the other hand, Istanbul, West Marmara, Aegean, East Marmara, and Western Anatolia regions have higher rates of advanced users. The map of Turkey formed according to the results obtained is shown in the figure below.

Figure 1. The map of Türkiye in terms of user's classification

As can be seen in Figure 1, it can be said that advanced users are concentrated in the west of Turkey. Table 5 illustrates the results when comparing the

discrepancies between the two clusters following regional differences. The table examines group variations regarding usage duration, internet capabilities, e-commerce, website purchasing problems, and online information regulation behaviours.

Table 5. Comparisons of Groups by Using Features

Main Topic	Variable	t score (p-value)	Mean Difference	Std. Error Difference
Usage Duration	Frequency of Internet use	24,513 (p=0)	0,512	0,021
	Daily Internet Usage	16,884 (p=0)	0,045	0,003
Internet Capabilities	Email Operations	73,133 (p=0)	0,434	0,006
	Voice or Video Calls	16,698 (p=0)	0,066	0,004
	Sharing Social Media Content	25,209 (p=0)	0,146	0,006
	Messaging	21,071 (p=0)	0,072	0,003
	Reading News Websites	38,333 (p=0)	0,234	0,006
	Getting Health Information	39,57 (p=0)	0,235	0,006
	Getting Information About Goods or Services	51,205 (p=0)	0,319	0,006
	Getting Information About Political Issues	16,399 (p=0)	0,071	0,004
	Taking Part in Public Debate	14,042 (p=0)	0,034	0,002
	Looking for a Job	12,284 (p=0)	0,05	0,004
	Trade	25,57 (p=0)	0,104	0,004
	Internet Banking	52,216 (p=0)	0,327	0,006
	Taking Online Courses	40,612 (p=0)	0,159	0,004
Using Educational Materials	46,636 (p=0)	0,201	0,004	
E- Commerce	Buying Clothes	6,567 (p=0)	0,063	0,01
	Sports Equipment	13,705 (p=0)	0,097	0,007
	Children's toys	10,578 (p=0)	0,084	0,008

	Home Furnishings	10,755 (p=0)	0,092	0,009
	Products like CD records	4,464 (p=0)	0,014	0,003
	DVD Blu-Ray Shopping	5,931 (p=0)	0,016	0,003
	Book/Magazine	19,442 (p=0)	0,179	0,009
	Computer Tablet Phone	14,83 (p=0)	0,117	0,008
	White goods	9,663 (p=0)	0,071	0,007
	Medicines or food supplements	10,632 (p=0)	0,074	0,007
	Ordering food	23,571 (p=0)	0,233	0,01
	Eating convenience food	20,624 (p=0)	0,195	0,009
	Cosmetics	16,313 (p=0)	0,152	0,009
	Cleaning	16,417 (p=0)	0,149	0,009
	Bicycle/Motorcycle	3,788 (p=0)	0,018	0,005
	Domestic shopping	3,453 (p=0,001)	0,01	0,003
	Shopping from EU countries	2,812 (p=0,005)	0,009	0,003
	Shopping from other countries	4,312 (p=0)	0,012	0,003
Website purchasing Problems	Difficulty of use	2,076 (p=0,038)	0,012	0,006
	Warranty conditions	1,648 (p=0,099)	0,008	0,005
	Slow delivery	8,523 (p=0)	0,068	0,008
	Shipping costs	1,886 (p=0,059)	0,008	0,004
	Wrong product shipment	4,667 (p=0)	0,034	0,007
	Fraud	-0,619 (p=0,536)	-0,003	0,004
	Response to complaints	2,86 (p=0,004)	0,013	0,005

	No problems encountered	-7,315 (p=0)	-0,073	0,01
Online Information Regulation Behaviors	Reading the privacy policy	32,059 (p=0)	0,199	0,006
	Setting limits on location tracking	36,194 (p=0)	0,21	0,006
	Setting limits on social media accounts	38,245 (p=0)	0,222	0,006
	Do not allow advertising posts	38,748 (p=0)	0,239	0,006
	Prefer secure websites	42,746 (p=0)	0,249	0,006
	Request removal of information from websites	23,691 (p=0)	0,097	0,004
	Know about the use of cookies by websites for advertising purposes	50,871 (p=0)	0,305	0,006
	Use software to prevent cookies	39,044 (p=0)	0,181	0,005
	Use software to prevent activity tracking	24,982 (p=0)	0,079	0,003

Table 5 shows many differences between users with internet access only through mobile devices and individuals using other devices. At the same time, it is seen that mobile phone device users, who are defined as basic users, perform much more transactions for daily needs than the other group. This can be interpreted as people in both groups fulfilling their daily information, shopping, or other needs with mobile devices. On the other hand, the variables found not to differ between the groups were warranty conditions, shipping costs, and fraud.

CONCLUSION

This study aims to cluster individuals according to their device usage in Turkey and examine the differences between clusters. In this direction, individuals were grouped into two clusters, the first of which consisted of those with internet access only with mobile devices and the other of those who use devices such as computers and tablets in addition to mobile devices. As a result, it was observed that the groups differed on many issues. When user types are compared regionally, the advanced user rate is higher in the Marmara, Aegean, and West Anatolia regions, while the basic user rate is higher in other regions. Another finding is that

the use of mobile devices is more intense in daily life. Another noteworthy issue is that almost all participants access the internet at least once daily and carry out many transactions such as social media, e-commerce, and banking. Therefore, especially individuals should pay attention to the following issues in terms of internet usage;

- Making optimum use of the ease and efficiency of access to the Internet,
- Avoiding addictive internet use,
- The pressure on social interaction is manageable,
- Information overload: the ability to distinguish between a lot of necessary and unnecessary information, true or false,
- Attention to security and confidentiality issues,
- Paying attention to situations such as time spent on the internet, sleep irregularity, standing still for a long time, staying still,
- Balancing online and offline life,
- To get the maximum benefit from the Internet, it is necessary to be digitally literate.

In conclusion, while the internet offers numerous advantages for everyday possibilities, individuals must focus on their online habits and maintain a healthy balance between virtual and real-world activities. This includes being aware of potential downsides and mitigating them for overall well-being.

SUGGESTIONS

As a managerial professional, it is recommended that investments be focused on the Northeast Anatolia region, as current studies indicate a lower usage of information technologies in this area. Furthermore, it is essential to note that the utilization of information technologies tends to decrease after age 40. As such, campaigns tailored to users over 40 may effectively increase usage. Researchers should consider augmenting future studies by increasing the number of years being compared, altering the study methodology or the number of clusters, or obtaining more comprehensive data by increasing the number of variables evaluated.

ACKNOWLEDGMENTS

The authors would like to thank the Turkey Statistical Institute for the data. The views and opinions expressed in this manuscript are those of the authors only and do not necessarily represent the views, official policy or position of the Turkey Statistical Institute.

REFERENCES

- Baym, N. K. (2010). *Personal connections in the digital age*. John Wiley & Sons.
- Hew, K. F., & Brush, T. (2007). *Integrating technology into K-12 teaching and learning: Current knowledge gaps and recommendations for future*

- research. *Educational Technology Research and Development*, 55(3), 223-252.
- Kitchin, R. (2016). The ethics of smart cities and urban science. *Philosophical Transactions of the Royal Society A: Mathematical, Physical and Engineering Sciences*, 374(2083), 20160115.
- Rogers, E. M. (1962). *Diffusion of innovations*. Free Press.
- Rogers, E. M. (2003). *Diffusion of innovations* (5th ed.). Free Press.
- Vorderer, P., Klimmt, C., & Ritterfeld, U. (2012). Enjoyment: At the heart of media entertainment. *Media Psychology*, 14(4), 303-310.
- Warschauer, M. (2003). *Technology and social inclusion: Rethinking the digital divide*. The MIT Press.
- Berg, M. (2022). Digital technography: A methodology for interrogating emerging digital technologies and their futures. *Qualitative Inquiry*, 28(7), 827-836.
- Perera, R. H. A. T., & Abeyssekera, N. (2022). Factors affecting learners' perception of e-learning during the COVID-19 pandemic. *Asian association of open universities journal*, 17(1), 84-100.
- Russell, G., Finger, G., & Russell, N. (2000). Information technology skills of Australian teachers: Implications for teacher education. *Journal of Information Technology for Teacher Education*, 9(2), 149-166.
- Hollman, A. K., Hollman, T. J., Shimerdla, F., Bice, M. R., & Adkins, M. (2019). Information technology pathways in education: Interventions with middle school students. *Computers & Education*, 135, 49-60.
- Marler, J. H., Liang, X., & Dulebohn, J. H. (2006). Training and effective employee information technology use. *Journal of Management*, 32(5), 721-743.
- Buhalis, D. (1998). Strategic use of information technologies in the tourism industry. *Tourism Management*, 19(5), 409-421.
- Drias, H., Cherif, N. F., & Kechid, A. (2016). K-MM: A hybrid clustering algorithm based on k-means and k-medoids. In *Advances in Nature and Biologically Inspired Computing: Proceedings of the 7th World Congress on Nature and Biologically Inspired Computing (NaBIC2015) in Pietermaritzburg, South Africa, held December 01-03, 2015* (pp. 37-48). Springer International Publishing.
- Dhanachandra, N., Manglem, K., & Chanu, Y. J. (2015). Image segmentation using K-means clustering algorithm and subtractive advanced user clustering algorithm. *Procedia Computer Science*, 54, 764-771.
- Kuo, R. J., Ho, L. M., & Hu, C. M. (2002). Integration of self-organizing feature map and K-means algorithm for market segmentation. *Computers & Operations Research*, 29(11), 1475-1493.
- Ng, H. P., Ong, S. H., Foong, K. W. C., Goh, P. S., & Nowinski, W. L. (2006, March). Medical image segmentation using k-means clustering and improved

watershed algorithm. In 2006 IEEE southwest symposium on Image Analysis and interpretation (pp. 61-65). IEEE.

Teknomo, K. (2006). K-means clustering tutorial. *Medicine*, 100(4), 3.